

Werken op het snijvlak van 'het alledaagse' en 'het geplande'

Tekst

Hans Hoogvorst

Fotografie

Jetske Jong

In de alledaagse wereld benoemen bewoners hun activiteiten als het onderhouden van een volkstuin niet als sociale cohesie, maar als 'gewoon gezellig'

Gebiedsmanagers zijn grensgangers tussen 'systeemwereld' en 'leefwereld'. Door bezuinigingen verschuift de grens naar 'het alledaagse', met een prominentere rol voor bewoners. Zo kan de functie van opbouwwerker en gebiedsmanager wellicht samensmelten in zoiets als een 'wijkopbouwmanager'.

Het maken van een onderscheid tussen 'het alledaagse' en 'het geplande' is niet nieuw. De Duitse socioloog Ferdinand Tönnies introduceerde meer dan eeuwen geleden al de termen *Gemeinschaft* en *Gesellschaft*. Jürgen Habermas sprak over systeem- en leefwereld en Pieter Tops over situationeel en institutioneel handelen. Recent verscheen onder redactie van Arnold Reijndorp en Leeke Reinders een bundel onder de titel 'Alledaagse en geplande stad'.

De alledaagse wijk gaat over het dagelijks wonen, werken en leven van bewoners en ondernemers in een wijk. Het gaat over hoe zij de dingen al dan niet samen doen. Het gaat over hoe zij samen activiteiten opzetten of niet, over de informele economie in de wijk, het ontstaan van nieuwe ontmoetingsplekken, het gaat over netwerken, over hoe bewoners zelf oplossingen bedenken voor vragen, hoe zij handigheid ontwikkelen in het omgaan met conflicterende leefwijzen. Kortom: het alledaagse gaat over het DNA van de wijk.

Aan de andere kant is er sprake van de geplande wijk. Deze gaat over de fysieke en sociale interventies die door gemeente en instellingen worden bedacht en uitgevoerd. Voorbeelden zijn fysieke interventies, zoals herontwikkeling van wijken, en sociale interventies, zoals projecten achter de voordeur. Vaak worden deze interventies uitgevoerd zonder al te veel kennis van het DNA van de buurt, zonder al te veel kennis over de manieren van werken die al

doende worden ontwikkeld en over de oplossingen die worden bedacht.

Professionele grensgangers

Taal speelt een belangrijke rol. De taal van het alledaagse, van de leefwereld, is een andere dan de taal van de geplande wereld, de systeemwereld. Bewoners zullen maar zelden zeggen dat hun activiteit, bijvoorbeeld het opzetten en onderhouden van volkstuinjes, bijdraagt aan meer sociale cohesie. Eerder zullen zij zeggen dat het gezellig is en dat het nog wat oplevert ook. Huismeesters zullen op de vraag naar wat ze doen eerder vertellen dat ze een ronde en wat klusjes doen en hier en daar een praatje maken, dan dat zij maatschappelijke participatie stimuleren. Zo er al naar de leefwereld 'geluisterd' wordt; veel nuttige informatie verdwijnt door een inadequate 'vertaling'. Het gevolg is dat regelmatig niet-effectieve interventies worden geformuleerd.

Wie de relatief korte bestaansgeschiedenis van het gebiedsgericht werken bestudeert, ziet dat de spanning tussen het alledaagse en het geplande altijd een rol gespeeld heeft. Soms lag de nadruk meer op het geplande dan op het alledaagse, soms ook andersom. Gebiedsmanagers zijn grensgangers: zij werken tussen beide werelden. Zij lopen op de grens, steken deze aan weerszijden over, zijn tweetalig en zorgen voor de verbinding tussen deze werelden. Dat vraagt om professioneel handelen.

Een belangrijke ontwikkeling in het gebiedsgericht werken is dat het zwaartepunt steeds meer ligt bij het

Analyse (vervolg)

begeleiden van de samenwerking tussen partijen op wijkniveau. Anders dan in de beginperiode staat vraaggericht werken hoog in het vaandel. Wijkpartijen beseffen dat alleen door samenwerking vraagstukken kunnen worden aangepakt. De regie van de gemeente is, in weerwil van stoere taal, in de praktijk steeds minder op doorzettingmacht gebaseerd en steeds meer op coördinatie en procesbegeleiding. Dat heeft niet alleen met de huidige bezuinigingsgolf te maken, waarbij de noodzaak om de handen ineen te slaan groter is geworden, maar ook met de verschuiving van fysiek naar sociaal. Konden we het in de herstructureringsstijd nog af met de woningcorporatie en beheerders van de openbare ruimte, bij de 'achter de voordeur' aanpak komt een veelvoud aan partijen om de hoek kijken. Samenwerkingsverbanden hebben steeds meer een netwerkachtige structuur gekregen. De gebiedsmanager is meer en meer proces- en programmamanager geworden. Het gaat om in- en extern procesmanagement. Het interne procesmanagement richt zich op de samenwerking tussen afdelingen en diensten, het externe procesmanagement op de samenwerking tussen de wijkpartijen - in bijvoorbeeld wijkteams.

Participatie een must

Een tweede fundamentele trend is de veranderende positie van de bewoners in het gebiedsgerichte werken. Door de tijd heen zien we dat participatie steeds meer een must is geworden. Ik herinner me nog de bewonersinformatieavonden in de jaren zeventig, waarbij de microfoon dichtgedraaid werd als een vraag de voorzitter, tevens medewerker van de dienst volkshuisvesting, niet beviel. Sindsdien zijn er vele boeken over volgeschreven. Rechten werden in wetten vastgelegd, zoals in de Wet op het overleg huurders verhuurder, de Wet op de Ruimtelijke Ordening en vele lokale regelingen. In wijkplannen werden per gebied bestaande en gewenste activiteiten op een rijtje gezet, waardoor samen met bewoners prioriteiten konden worden gesteld en keuzes gemaakt.

Anders dan in die jaren is participatie op het niveau van 'meedoen en meebeslissen' (of 'instemmingsrecht') geen uitzondering meer.

Toekomstperspectief

Welke gevolgen hebben de bezuinigingen voor het alledaagse en het geplande en wat betekent dat voor de relatie tussen deze twee? Op dit moment woedt de discussie of de bezuinigingen een ramp of een zegen zijn. De aanhangers van het laatste zien er een kans in om over-gebureaucratiseerde instellingen en over-regelgeving aan te pakken en 'eigen kracht', 'burgerkracht', mantelzorg en burenhulp weer tot bloei te brengen. De uit Engeland afkomstige Trusts en Big Society worden als voorbeelden genoemd. De aanhangers van het rampscenario vinden deze gedachtegang te optimistisch en opportunistisch en zien met het verdwijnen van de instellingen gaten vallen in de verzorgingsstaat, met alle gevolgen van dien voor direct betrokkenen en voor veiligheid en leefbaarheid in de buurt.

Belangrijke vragen waarop professionals een antwoord proberen te vinden, zijn: 'hoe krijgen we de bewoners aan het participeren' en 'hoe bereiken we de niet blanke bewoners en bewoners van onder de vijftig'?

We moeten de volgende conclusie trekken: de mogelijkheden voor participatie zijn verruimd, maar de overgrote meerderheid van de bevolking staat nog niet te popelen om er gebruik van te maken. Ondanks de betrokkenheid en grote inzet van de werkers en vrijwilligersorganisaties is het geen vanzelfsprekende zaak dat gebiedsgericht werken leidt tot een toename van participatie. Vaak worden verklaringen daarvoor gezocht in veranderingen in de samenleving, zoals de individualisering, gebrek aan tijd bij tweeverdieners et cetera. Onder de vele verklaringen vinden we ook stevast dat de drempel om mee te doen te hoog is. De vele regels en de lange procedures maken meedoen tot een aangelegenheid voor goed ingewijden met veel vrije tijd, waarmee vrijwel

onmiddellijk de representativiteitsvraag op tafel komt.

Voorlopig lijkt één ding al zeker: er zal in de komende jaren voor allerlei activiteiten in de buurten en wijken veel minder geld voor activiteiten en professionele ondersteuning beschikbaar zijn. Dit zal betekenen dat het gebiedsgerichte werken veel meer dan nu het geval is, zal moeten kijken naar alternatieven. Deze zullen in de gebieden zélf gevonden moeten worden, in de vorm van betere samenwerking, aanvullende of andere financieringsbronnen, meer initiatieven van bewoners enzovoorts. De term 'buurkracht' spreekt mij daarbij aan. Dit betekent ook voor de gebiedsmanager een verschuiving naar het alledaagse. Uitvoerende professionals, bewoners en andere betrokkenen bij de buurt zullen elkaar meer dan voorheen tegenkomen. Voor bewoners en bewonersinitiatieven is daarbij een prominente rol weggelegd. Het gebiedsgericht werken en de gebiedsmanager zullen zich daarop meer moeten gaan instellen. In die zin is het goed mogelijk dat de functies van opbouwwerker en gebiedsmanager in de komende periode meer naar elkaar toe zullen groeien en wellicht zullen samensmelten tot zoiets als 'wijkopbouwmanager' /

Lees meer:

- Arnold Reijndorp en Leeke Reinders: De alledaagse en geplande stad. ISBN 9789085068266.
- Joke van der Zwaard: Scènes in de Copy Corner. ISBN 9789461050038.
- Hans Kars; Tussen het alledaagse en het geplande, voordracht politieke markt. www.svgw.nl.

Hans Hoogvorst is eigenaar van het bedrijf H/ kwadraat en directeurdocent van de School voor gebiedsgericht werken. Meer informatie www.hkwadraat.nl en www.svgw.nl